

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2018-4-62-3>
УДК 330.322.2:330.322.3

Грохотова К.В.

магістр публічного управління,
Головне управління статистики
у Дніпропетровській області

Дзяд О.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Дніпровський національний університет
імені О. Гончара

ІНВЕСТИВАННЯ В РЕАЛЬНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена вивченню сучасного стану реального сектору економіки України, перспектив інвестування в його галузі та шляхів активізації інвестиційної діяльності. Розвиток реального сектору економіки є основною умовою подолання кризових явищ у національній економіці. Сучасний стан реального сектору потребує реструктуризації виробництва, впровадження ресурсозберігаючих технологій та технічного переоснащення, що передбачає залучення коштів вітчизняних та іноземних інвесторів. Процес модернізації технологічної бази та впровадження нових технологій ускладнює недостатня інвестиційна активність власних товаровиробників та негативна тенденція зниження обсягів іноземних інвестицій. Активізації інвестування в реальний сектор економіки мають сприяти покращення інвестиційного клімату та постійна робота з посилення інвестиційної привабливості як України загалом, так і всіх галузей реального сектору вітчизняної економіки

Ключові слова: реальний сектор економіки, валовий внутрішній продукт, інвестиції, інвестор, іноземні інвестиції, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість.

Статья посвящена изучению состояния реального сектора экономики Украины, перспектив инвестирования в его отрасли и путей активизации инвестиционной деятельности. Развитие реального сектора экономики является основным условием преодоления кризисных явлений в национальной экономике. Современное состояние реального сектора требует реструктуризации производства, внедрения ресурсосберегающих технологий и технического переоснащения, что предусматривает привлечение средств отечественных и иностранных инвесторов. Благоприятствовать активизации инвестирования в реальный сектор должны улучшение инвестиционного климата и постоянная работа по усилению инвестиционной привлекательности как Украины в целом, так и всех отраслей реального сектора отечественной экономики.

Ключевые слова: реальный сектор экономики, валовый внутренний продукт, инвестиции, инвестор, иностранные инвестиции, инвестиционный климат, инвестиционная привлекательность.

Grokhotova Catherina, Dziad Olena. INVESTMENT IN THE REAL SECTOR OF UKRAINE'S ECONOMY

The article is devoted to studying the state of the real sector of the economy of Ukraine, the prospects for investing in its industry and ways to enhance investment activity. The relevance of this research is related to importance of effective work of economy's real sector for the socio-economic state of the country. The development of the real sector is the main condition for overcoming the crisis effects in the domestic economy, since it is this sector that is of primary importance for the formation of the gross domestic product and provides jobs for

the population. Due to the fact that a unified definition of the term "real sector of economy" has not yet been formed, the article used an approach that considers the real sector of the economy as a set of economic sectors producing tangible and intangible goods and services with the exception of financial-credit and stock exchange operations. An analysis of the current state of the real sector of Ukrainian economy was carried out, and the factors ensuring its competitiveness were considered. According to the data of state statistics department was calculated the level of investment of both the entire economy and the real sector and the most attractive sectors for investors are identified. It is indicated that the technological re-equipment of the industrial complex, introduction of new resource-saving technologies, financing of innovation activities depend on attracting funds from domestic and foreign investors. The main reasons for the lack of investment activity of both local and foreign investors and the low level of investment attractiveness of Ukraine are identified. It was found that in the conditions of insufficient investment activity of Ukrainian enterprises, whose financial capabilities are significantly limited due to the crisis, it was foreign investments that could increase the level of investment in the Ukrainian economy. It is pointed out that it is necessary to take measures aimed at improving the investment climate, to provide a balanced and effective policy for regulating investment activities in Ukraine for increase the investment attractiveness of the country.

Key words: *real economy, gross domestic product, investment, investor, foreign investment, investment climate, investment attractiveness.*

Постановка проблеми. Реальний сектор економіки робить значний внесок у формування бюджету країни та є основою економічних систем більшості країн світу. Саме від раціональної організації реального сектору економіки та ефективного функціонування його складників залежить загальний соціально-економічний прогрес країни. Згідно з аналітичною доповіддю Інституту стратегічних досліджень України [1], зараз реальний сектор перебуває в дуже складних умовах з причини військових дій, знищення частини промислових та аграрних підприємств, поганого стану транспортно-логістичної інфраструктури, закриття ринків Російської Федерації для вітчизняних товаровиробників та падіння цін на провідні позиції вітчизняного експорту. Подолання кризового стану є неможливим без упровадження нових технологій, структурного оновлення виробництва, розвитку інфраструктури, що потребує залучення інвестицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сучасного стану реального сектору економіки присвятили свої праці багато вчених, зокрема О.І. Волот та І.М. Плisko, які визначили сутність та складники реального сектору економіки, А.Ю. Семенов, що дослідив механізм взаємодії реального та фінансового секторів економіки, Ю.О. Спасенко, яка надала характеристику стану інвестиційного середовища

України та визначила шляхи залучення інвестицій до реального сектору економіки. О.А. Українська визначила основні аспекти інвестиційної привабливості суб'єктів реального сектору, Н.Я. Юрків провела аналіз реалізації потенціалу реального сектору економіки. Незважаючи на велику кількість досліджень, не вирішеним залишається питання визначення перспективи інвестування в реальний сектор української економіки та його окремі галузі.

Метою статті є комплексне обґрунтування сучасного стану і перспектив інвестування в реальний сектор економіки України. Для досягнення поставленої мети використовувалися методи статистичного аналізу, узагальнення, комплексного, системного підходів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слід зазначити, що немає загальноприйнятого визначення реального сектору економіки. А.Ю. Семенов дає визначення реального сектору як галузей матеріального виробництва, торгівлі, сфери нематеріальних послуг, нефінансових підприємств, домашніх господарств, сектору органів державного управління в частині надання нефінансових послуг, сфери культури, науки, освіти [8]. Заслугове на увагу визначення, надане Н.Я. Юрків, що трактує реальний сектор економіки як складну багатоелементну систему з великою кількістю зовнішніх та внутрішніх

чинників, що її визначають, а також зі значною сукупністю взаємозв'язків (міжгалузевих, міжсекторальних, міжрегіональних, міжнародних тощо) як усередині цієї системи (на всіх її рівнях), так і з елементами систем вищих рівнів [13]. Дуже стислим та вдалим є визначення, надане О.А. Українською: «Реальний сектор економіки – це сукупність галузей економіки, які виробляють матеріальні та нематеріальні товари і послуги, за винятком фінансово-кредитних та біржових операцій» [10].

Реальний та фінансовий сектори економіки перебувають у тісному зв'язку, залежності, взаємодіють через обслуговування розрахунків між підприємствами, фізичними особами та боргових зобов'язань, управління банками діяльністю підприємств через придбання їх акцій, надання депозитарних та консультаційних послуг, взаємодію у процесах страхування, фінансового інвестування та кредитування, впровадження інновацій. За даними Державної служби статистики [2], у вітчизняній економіці переважає реальний сектор (табл. 1), частка фінансового сектору поступово зменшується з 3,4% у 2015 році до 2,3% у 2017 році. (Зазначимо, що всі дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей).

О.І.Волог та І.М. Пліско виділяють такі складники реального сектору економіки [3]:

– сектор матеріального виробництва, який включає промисловість, сільське господарство, мисливство, лісове господарство;

– сектор торговельних послуг, що включає будівництво, торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, діяльність готелів та ресторанів, діяльність транспорту та зв'язку;

– сектор нематеріальних послуг, який включає операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг, надання послуг підприємцям, освіту, охорону здоров'я, науку, культуру, мистецтво, спорт та інші.

В економіці розвинених країн основним трендом розвитку реального сектору економіки є значне зростання частки наукоємних виробництв у загальній структурі, впровадження інновацій та поширення нових технологій. В Україні основою реального сектору досі є галузі, орієнтовані на низькотехнологічні виробництва та експорт сировини. Конкурентоспроможність вітчизняної економіки забезпечують наявність природних ресурсів, дешевої та кваліфікованої робочої сили.

Слід зауважити, що, по-перше, природні ресурси є вичерпним джерелом, по-друге, завдяки новим ресурсозберігаючим технологіям попит на природні копалини буде поступово знижуватися. Також відмітимо значну залежність вітчизняної економіки від імпорту енергоресурсів, на які у 2017 році припадало 22% від загального імпорту.

Стосовно наявних трудових ресурсів зазначимо, що активна трудова міграція, яка відбувається протягом останнього часу, може значно вплинути на кількість та якість робочої сили.

Вихід України з сучасного кризового стану стане можливим лише завдяки гло-

Таблиця 1

Реальний сектор економіки України у 2015–2018 роках

Показники	2015	2016	2017	січень-червень 2018
ВВП у фактичних цінах, млн грн	1988544	2385367	2982920	1507753
ВВП реального сектору у фактичних цінах, млн грн	1921032	2319922	2913843	1470827
Частка реального сектору у ВВП, % до ВВП	96,6	97,3	97,7	97,6

Джерело: складено на основі даних Державної служби статистики

бальній реструктуризації економіки, активного впровадження сучасних енергозберігаючих технологій, ефективного використання наявних ресурсів, що передбачає залучення коштів вітчизняних та іноземних інвесторів, а також побудову раціональних та взаємовигідних відносин між інвесторами та підприємствами. Інноваційні процеси, впровадження високоєфективного та високопродуктивного обладнання, реструктуризація виробництва із метою підвищення його ефективності фінансуються переважно за рахунок вітчизняних та іноземних інвестицій.

Задовільне значення рівня достатності інвестицій для забезпечення економічного розвитку на засадах технологічної модернізації промислового виробництва має становити 25% від ВВП країни [11]. Як свідчать показники таблиці 2, розраховані за даними Державної служби статистики, вкладення інвестицій в економіку є недостатнім.

Інвестори проявляють неоднакову зацікавленість у вкладенні інвестицій в різні галузі, що залежить не тільки від наявності інвестиційних проектів, але ще й від тенденцій, які складаються на світовому ринку.

Частка інвестицій у реальний сектор економіки України в загальному обсязі валових капітальних інвестицій є відносно стабільною; у 2015 році вона становила 97,6%, у 2016 – 97,9%, у 2017 – 98,2%. У I півріччі 2018 року на реальний сектор економіки при-

падало 97,8% від загального обсягу освоєних капітальних інвестицій.

Найпривабливішою галуззю для інвесторів у 2017 році була промисловість, на яку прийшла майже третина (32%) освоєних капітальних інвестицій. Серед промислових видів діяльності найбільше інвестицій надходить у добувну промисловість та розроблення кар'єрів (7,9% від загального обсягу капітальних інвестицій, освоєних за 2017 рік), постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (6,9%), харчову промисловість (4,2%), металургійне виробництво (4,0%), виробництво пластмасових і гумових виробів (2,3%).

Друге та третє місце за обсягом залучених капітальних інвестицій посідають сільське господарство та будівництво, якими у 2017 році було освоєно 14,3% та 11,6% вкладених капітальних інвестицій відповідно.

Охорона здоров'я, освіта, мистецтво, культура та спорт, надання інших видів послуг традиційно посідають останні місця з часткою 1,5, 0,8, 0,4 та 0,1% відповідно.

Здебільшого у 2017 році, як і в попередні роки, капітальні інвестиції вкладалися в матеріальні активи, а саме: у машини, обладнання та інвентар (34,5% освоєних у 2017 році капітальних інвестицій), інженерні споруди (17,5%), нежитлові будівлі (14,6%), транспортні засоби (13,4%) та житлові будинки (11,9%).

Таблиця 2

Показники інвестування економіки України у 2015–2018 роках

Показники	2015	2016	2017	січень-червень 2018
ВВП у фактичних цінах, млн грн	1988544	2385367	2982920	1507753
Капітальні інвестиції в економіку, млн грн	273116,4	359216,1	448461,5	206893,6
Капітальні інвестиції в реальний сектор економіки, млн грн	266668,4	351537,7	440406,2	202293,8
Рівень інвестування економіки, % до ВВП	13,7	15,1	15,0	13,7
Рівень інвестування реального сектору економіки, % до ВВП	13,9	15,2	15,1	13,8
Індекси капітальних інвестицій в економіку, %	98,3	118,0	122,1	126,5

Джерело: складено на основі даних Державної служби статистики

Не можна оминати увагою той факт, що інвестування здійснюється переважно за рахунок власних коштів підприємств та організацій, на них припадає більше двох третин від загального обсягу освоєних капітальних інвестицій. Як можна побачити у таблиці 3, частка коштів іноземних інвесторів у капітальних інвестиціях, вкладених в економіку України, яка і так була незначною, поступово знижується.

Негативна тенденція постійного зниження частки коштів іноземних інвесторів у загальному обсязі вкладених інвестицій значно ускладнює процес модернізації технологічної бази та всієї інфраструктури, впровадження

нових технологій, що також зумовлено недостатньою інвестиційною активністю власних товаровиробників, які зазнали суттєвих втрат від економічної кризи. В умовах обмеженого обсягу коштів вітчизняних інвесторів саме іноземні інвестиції могли би покращити рівень інвестування економіки України.

За даними Державної служби статистики, станом на 01.01.2018 року прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в українській економіці становили 31 590,8 млн дол. США, у тому числі в реальний сектор економіки було вкладено 28 064,5 млн дол. США (88,8%) прямих іноземних інвестицій.

Таблиця 3

Капітальні інвестиції за джерелами фінансування у 2015–2018 роках

(млн грн)

Показник	2015		2016		2017		січень-червень 2018	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Усього	273116,4	100,0	359216,1	100,0	448461,5	100,0	206893,6	100,0
у т. ч. за рахунок								
коштів державного бюджету	6919,5	2,6	9264,1	2,6	15295,2	3,4	3208,7	1,6
коштів місцевих бюджетів	14260,0	5,2	26817,1	7,5	41565,5	9,3	11058,8	5,3
власних коштів підприємств та організацій	184351,3	67,5	248769,4	69,3	310061,7	69,1	156037,4	75,4
кредитів банків та інших позик	20740,1	7,6	27106,0	7,5	29588,9	6,6	15508,4	7,5
коштів іноземних інвесторів	8185,4	3,0	9831,4	2,7	6206,4	1,4	493,7	0,2
коштів населення на будівництво житла	31985,4	11,7	29932,6	8,3	32802,5	7,3	15106,4	7,3
інших джерел фінансування	6674,7	2,4	7495,5	2,1	12941,3	2,9	5480,2	2,7

Джерело: складено на основі даних Державної служби статистики

Таблиця 4

Прямі інвестиції (акціонерний капітал) у 2015–2018 роках

Станом на	Всього		Реальний сектор економіки		Фінансовий сектор економіки	
	млн дол. США	%	млн дол. США	%	млн дол. США	%
01.01.2015	40725,4	100,0	31935,1	78,4	8790,3	21,6
01.01.2016	36154,5	100,0	27772,5	76,8	8382,0	23,2
01.01.2017	37513,6	100,0	27602,9	73,6	9910,7	26,4
01.01.2018	31590,8	100,0	28064,5	88,8	3526,3	11,2
01.07.2018	32629,9	100,0	28867,8	88,5	3762,1	11,5

Джерело: складено на основі даних Державної служби статистики

Станом на 01.01.2018 р. переважна частина (28,5%) іноземних інвестицій в реальному секторі була спрямована у промисловість, 17,7% – у торгівлю, 13,5% – в операції з нерухомістю, 7,6% – у професійну, наукову та технічну діяльність, 7,5% – у галузь інформації та телекомунікації, 5,5% – у діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування. Традиційно непривабливими для інвесторів лишаються охорона здоров'я та освіта (по 0,1% від загального обсягу іноземних інвестицій, залучених у реальний сектор економіки).

Серед промислових видів діяльності найбільше коштів іноземних інвесторів станом на 1 січня 2018 р. вкладено у харчову промисловість (на неї припадає 26,2% від загального обсягу іноземних інвестицій, вкладених у промисловість), добувну промисловість та розроблення кар'єрів (16,5%), металургію (15,5%), виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (9,7%).

Однією з причин недостатнього інвестування у вітчизняну економіку є низький рівень інвестиційної привабливості та відсутність міцних зовнішньоекономічних зв'язків.

За даними Європейської Бізнес-Асоціації, індекс інвестиційної привабливості України вже вийшов з негативної площини у нейтральну та з 2017 року тримається на рівні вище трьох. Вказаний індекс розрахо-

вується топ-менеджерами компаній-членів ЄБА починаючи з 2008 року та складається з таких компонентів, як оцінка інвесторами попереднього періоду, оцінка станом на сучасний момент та прогнози на майбутнє.

Поступове зростання індексу інвестиційної привабливості дає змогу розраховувати на активізацію інвестиційної діяльності в українській економіці та збільшення рівня інвестування її реального сектору.

За останніми даними ЄБА, 30,5% опитаних керівників компаній вважають, що бізнес-клімат у країні покращився, причиною чого стало прийняття законів «Про валюту», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», «Про антикорупційний суд», а також стабільність гривні. Негативними чинниками опитані назвали посилення тиску контролюючих органів, контрабанду, загострення конфлікту на Сході України та початок передвиборчої компанії [4].

За результатами опитування, яке ЄБА проводила у 2017 році, важливою причиною незадоволення бізнес-кліматом України є високий рівень корупції (його назвали 46,1% опитаних підприємців), відсутність довіри до судової системи (40,6%), відсутність земельної реформи (35,9%) [4].

Але найсуттєвішими перешкодами для інвестування у реальний сектор вітчизняної економіки є неналежне державне регулювання та стимулювання інвестиційної діяльності, відсутність механізмів залучення інвестицій до малопробудкових галузей економіки, недостатня кількість ефективних інвестиційних проектів, ризикованість вкладень у реальний капітал.

Активізації інвестування в реальний сектор економіки мають сприяти покращання інвестиційного клімату, посилення інвестиційної привабливості як України взагалі,

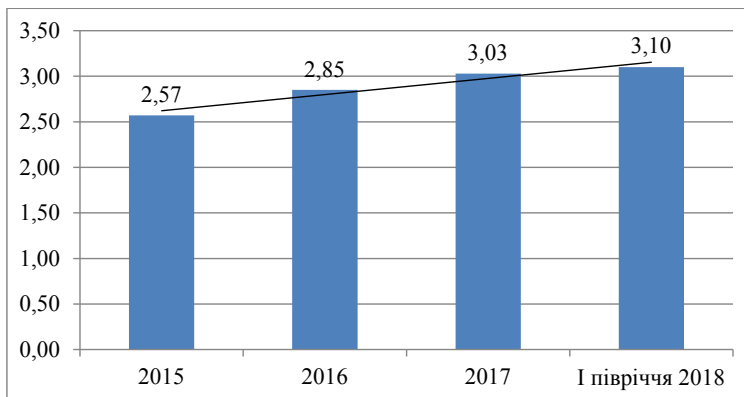

Рис. 1. Індекс інвестиційної привабливості України за даними Європейської Бізнес-Асоціації [4]

так і складників реального сектору економіки, реалізація виваженої та ефективної державної інвестиційної та інноваційної політики, спрощення системи оподаткування, реєстрації та ліцензування.

Покращення інвестиційного клімату залежить від позитивних змін у діловому кліматі, життєя відповідних заходів щодо запобігання корупції та підвищення довіри до судової системи, розроблення планів підвищення інвестиційної привабливості всіх регіонів України.

Також слід зазначити, що як українська економіка є частиною світової, так і український ринок інвестицій є невід'ємною частиною міжнародного інвестиційного ринку, який відрізняється жорсткою конкуренцією та постійним пошуком нових шляхів залучення інвестицій. Отже, під час проведення інвестиційної діяльності слід враховувати тенденції, які складаються на світових ринках, та намагатися досягнути міжнародної конкурентоспроможності.

Згідно із загальносвітовими трендами, перспективним є вкладення інвестицій у АПК, фармацевтичне виробництво, транспорт та зв'язок як у галузі, де спостерігається постійний попит, а також інформаційні та комунікаційні технології, попит на які постійно зростає. У тому числі під час вкладення інвестицій в АПК (який включає не тільки з сільське господарство, а ще й виробництво сільськогосподарської техніки, будівництво сільськогосподарських приміщень, харчову та частково легку промисловість, підприємства зі зберігання та реалізації продукції АПК, виробничу інфраструктуру та

систему відповідних навчальних та наукових закладів) перспективним вважається інвестування у виробництво органічної продукції та розбудову аграрної інфраструктури.

Досвід країн ЄС також доводить перспективність інвестування у постачання електроенергії з альтернативних (поновлюваних) джерел. Стимулом для інвестування у постачання електроенергії в Україні є встановлення у 2015 році Верховною Радою чітких та зрозумілих правил на ринку альтернативної енергетики та зниження цін на сонячні панелі.

Висновки. Сучасний стан реального сектору вітчизняної економіки потребує активного залучення інвестицій з метою технічного переоснащення, впровадження нових технологій, розвитку інфраструктури. Зважаючи на невисоку інвестиційну активність вітчизняних суб'єктів господарювання, постає нагальна потреба у залученні іноземних інвестицій. На збільшення частки іноземних інвестицій у загальному обсязі можна сподіватися за умови покращення бізнес-клімату та виходу індексу інвестиційної привабливості України з нейтральної до позитивної площини. З огляду на залучення вітчизняної економіки до світової, для вдалого інвестування в реальний сектор економіки необхідно здійснювати прогнозування ситуації на світових ринках, проводити роботу з покращення інвестиційної привабливості та намагатися досягти максимальної ефективності від вкладених інвестицій. Отже, стан і перспективи інвестування в реальний сектор економіки України потребують постійного дослідження з метою провадження ефективної інвестиційної політики.

Список використаних джерел:

1. Реальний сектор економіки України: пріоритети розвитку в умовах зміни вектора економічної політики. Аналітична доповідь / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/3173/>.
2. Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Волод О.І., Пліско І.М. Реальний сектор економіки: сутність, складові та його роль в забезпеченні стійкого розвитку економіки держави. Науковий вісник Полісся. 2016 № 1(5).
4. Індекс інвестиційної привабливості / Європейська бізнес асоціація. URL: <http://www.eba.com.ua/uk/about-eba/indices/investment-attractiveness-index>.
5. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

6. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Прямі інвестиції (акціонерний капітал та боргові інструменти) в економіці України / з України (за період з початку року, щоквартально) Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Семенов А.Ю. Взаємодія банківського і реального секторів економіки України: основні тенденції. Финансы, учет, банки. 2010. № 16.
9. Спасенко Ю.О. Інвестиції до реального сектору як чинник розвитку економіки України. Наукові праці НДФІ. 2016. № 4(77).
10. Украинская О.А. Основные аспекты инвестиционной привлекательности субъектов реального сектора экономики Украины. Економіка і організація управління. 2011. № 1(9).
11. Шамота Г.М. Особливості інвестиційного потенціалу України на сучасному етапі розвитку економіки. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=449926>.
12. Юрків Н.Я. Просторово-секторальний аналіз реалізації потенціалу розвитку реального сектору економіки. Фінансовий простір. 2014. № 2.
13. Юрків Н.Я. Реальний сектор економіки як об'єкт дослідження в системі економічної безпеки держави. Економічний аналіз. 2012. № 10.